

at det ikke drejede sig om forvarede, men om observander, indlagt i observationsafdelingen. Jeg skal gerne inndrømme, at jeg har haft en lille bagtanke med netop at vælge to tilfælde af denne art. Vi plejer at hævde, at den ubestemte tid er en nødvendig baggrund for behandlingen i psykopatanstalten, — det er den, vi bruker som løftestang for at gjøre de forvarede interesserede i et resultat og opnå deres aktive medvirken. Den senere tids erfaringer viser imidlertid, at der i en del tilfælde hos fangerne selv er et så sterkt »spontan« behandlingsbehov, et så levende ønske om at blive hjulpet ud af den kriminelle løbbebane, at disse fanger frivilligt underkaster sig behandling. Selv i disse tilfælde vil det dog ofte være vanskelig at fastholde fangens interesse i at gjennomføre behandlingen, og det kan være vanskelig eller helt umulig at få det ud af behandlingen, man gerne ville, hvis fangen skal løslades på en forud fastsat dato.

Jan Sachs.

Filmen »Gategutter«. Årsak til gutters asosiale opptreden?

Av sekretær i Fengselsstyret RAGNAR KOLSTAD, Oslo.

Etter forfatteren Arne Skouens roman »Gategutter«, som ble utgitt 1948, er det laget en film med samme navn. Den er vist forskjellige steder i Norge fra slutten av desember 1949 og utover.

Handlingen i filmen foregår i Oslo i 1920 årene. Denne perioden var preget av lock-out og streiker med de usikre og økonomisk vanskelige forhold som fulgte. Enkelte scener i filmen viser hvordan gutter i 12—16 års alderen angriper biler som har kopra i sekker på lasteplanet. Guttene opptre i organiserte grupper. De tar oppstilling på strategisk gunstige steder hvor bilene må kjøre langsomt. Når bilene passerer, løper de inn på dem, henger seg fast bakerst på lasteplanet, og med kniver spretter de hull i sekkene slik at kopraen renner ut. Denne plukker de så opp og spiser.

I filmen forekommer likeledes en scene hvor 2 »gategutter« fra den samme gjengen fisker frem appelsiner under en presenning på havnen.

Filmens dypere mening og moral er god. Hovedrolleinnehaveren vil ut av denne sporten. Han vil inn i skikkelig arbeide og lære et yrke. Derved kan han hjelpe moren som vanskelig kan dekke familiens utgifter med det trekket hun hever av mannens hyre. Han vil komme i ordnede forhold og leve i fred, uten frykt for inngripen fra politiets side.

Etter at filmen ble fremvist, har pressen en tid inneholdt med-

delelser med oppsiktsvekkende overskrifter som »Gategutter for åpen scene«, »Gategutter farlig for Mosse — barna«, »Ny gateguttepisode«, »Gategutter med knivstikk i Sarpsborg også« o.s.v. Pressen har samtidig fremstillet det slik at filmen »Gategutter« var årsaken til disse kriminelle handlingene. — Dette har igjen medført diskusjonsinnlegg i pressen om filmens, og spesielt »Gategutters« uheldige innflytelse på barn. Episodene har videre ført til mere generelle diskusjoner om film og barn blandt skolefolk m.v.

I den kriminologiske såvel som i annen litteratur er gjengitt flere undersøkelser av filmens kriminaliserende betydning. Den omtale »Gategutter« fikk, fristet til å tro at den forårsaket en rekke kriminelle handlinger fra unggutters side.

Med samtykke fra påtalemyndigheten har jeg fått anledning til å gjennomgå de dokumenter som politiet var i besiddelse av vedrørende de episodene pressen hadde omtalt. Hvorvidt liknende episoder er anmeldt til politiet utenom de tilfellene pressen har omtalt er ikke undersøkt. På grunn av den interesse pressen viet disse tilfellene er det neppe sannsynlig at den ikke også ville omtalt andre tilfeller hvis slike hadde forekommet. Det er videre usannsynlig at politiet skulle være i besiddelse av opplysninger om andre gateguttepisoder enn pressen, idet handlingene var såvidt uskyldige at anmeldelse kunne anses unødvendig. I samme retning teller også det moment at gjerningsmennene har vært under den kriminelle lavalder.

Tilfelle 1. I forbindelse med en anmeldelse til politiet i Oslo av et tyveri av kopra fra en bedrifts lager, har denne gitt en oversikt over gategutters tyveri av kopra gjennom tidene. I oversikten opplyser bedriften at før i tiden, den gangen man kjørte kopra med hester og senere med biler som hadde svært sakte fart i enkelte spesielle gater, var man plaget av gutter som forsøkte å naske kopra. De løp inn på siden av lasset og ved hjelp av kniver stakk de hull på sekkene og fikk på den måten fatt i noen skall. Som et vern mot guttene måtte hjelpemannen på bilen sitte oppe på lasset med en svepe i hånden. Da farten på biler senere ble større, greidde ikke guttene å utrette noe, og ordningen med en hjelpemann bak på lasset falt da bort av seg selv.

I de siste år før krigen merket bedriften igjen noen forsøk på å naske kopra fra bilene mens disse var i fart.

Etter krigen viste det seg at kopra igjen ble en meget ettertraktet vare blandt byens unger. Kopraen er da blitt losset med grabb og transportert løs i biler med høye lemmer. Foruten at barn har strømmet til lossestedet i store mengder for å fiske opp kopra som man mistet under lossingen, har bilene under transporten fra bryggen til fabrikkene blitt utsatt for alle mulige slags angrep. Barna har samlet seg i flokker på steder hvor de visste farten måtte slås ned, og med lange pinner eller ved å kaste sten forsøkte de å få skall ned fra bilene. Store stener har også vært lagt i gaten slik at bilen har måttet

stanses og sjåføren gå ut for å fjerne stenene. Når han så har startet opp bilen, men før han har fått farten opp, har guttene vært inne på bilen fra alle kanter. Det er dog bagateller de på denne måten har fått tak i.

Bedriften opplyser videre at de *sekkepartiene* som den har fått hjem etter krigen, har gått så og si upåaktet hen fra barnas side både på bryggen og under transporten opp til fabrikkene. Etter premieren på filmen »Gategutter« og alt det som har vært skrevet i forbindelse med denne, merket bedriften tydelig at sekkepartiene igjen ble gjenstand for guttenes interesse. Nå har de oppdaget at kopralosses i sekker og har strømmet til. De har igjen begynt å løpe inn på bilene der hvor disse må holde liten fart, og sprette opp sekkene med kniver. Bedriften uttaler som sin oppfatning at det er helt sikkert nevnte film som har lært guttene disse gamle knep og animert dem til disse streker.

Tilfelle 2. Tilfellet foregikk i Oslo etter at filmen var fremvist på en av byens kinoer. Det er ikke anmeldt til politiet.

Pressemeddelelsen den 3/1—50 opplyste at 3 gutter i 12—13 års alderen dagen i forveien utenfor Havnelageret entret en lastebil med appelsinkasser på lasteplanet. Guttene gikk løs på kassene, men da de ble oppdaget, hoppet de av og kom seg bort. Utbyttet blev ikke særlig stort.

Opplysninger utenom dette foreligger ikke.

Tilfelle 3. Dette tilfellet fant sted i Moss 2 dager etter at filmen »Gategutter« var vist i byen. Tilfellet er ikke anmeldt til politiet.

Etter samtale med øyenvitner har politiet imidlertid kunnet opplyse at det den nevnte dagen hadde samlet seg en flokk smågutter i 10—12 års alderen utenfor kjøreporten til en mølle. De hadde hoppet opp på 5 av de passerende melbiler, skåret hull med kniv i en del av sekkene så melet rant ut, og deretter hoppet av igjen. — Dagen etter hadde de samme guttene forsøkt det samme, men var da blitt jaget vekk.

Bedriften hadde måttet tømme de skadede sekkene og fylle melet over i nye.

Da guttene var ukjente og under den kriminelle lavalder, foretok ikke politiet seg annet enn å iverksette de nødvendige ordenspoliti-messige tiltak.

Tilfelle 4. En gategutt episode fant også sted i Sarpsborg få dager etter at filmen ble fremvist der. Episoden er ikke anmeldt til politiet, men dette har bragt på det rene hvilke 2 gutter det dreiet seg om og avhørt dem.

Guttene var 12 og 13 år. Begge hadde sett filmen, og iallfall den eldste hadde sett den flere ganger. Etter det de har opplyst ville de selv forsøke å skjære hull i sekker på en lastebil for derved å bli lagt merke til og selv bli filmet. (Den yngste opplyste dessuten at den eldste ville kjekke seg for en venninne.)

Etter avtale stillet de seg en dag opp i en gate for å vente på en bil med sekker. Den eldste hadde kniv, og den yngste fikk låne en av en kamerat.

Da en bil som var lastet med sekker kom, løp de inn på den og skar hull på 2 sekker slik at mesteparten av innholdet i den ene rant ut.

De opplyste at det var filmen »Gategutter« som ga dem idéen til handlingen.

Sekkene var fylt med malt til et bryggeri.

Tilfelle 5. Dette tilfellet forekom i Bergen og er anmeldt til politiet.

Etter det opplyste inntraff episoden etter at »Gategutter« var vist i byen.

En gutt på 13 år løp i en av byens gater inn på en lastebil bakfra. Bilen hadde høye trevegger på sidene, og var over taket og for åpningen bak trukket med seilduk. En mann satt på lasteplanet bak den nedtrukne seilduksgardinen, slik at han ikke var synlig utenfra.

Da gutten nådde bilen igjen, stakk han med kniv inn gjennom seilduken. Kniven rammet mannen som satt på lasteplanet. Han trakk gardinet til side, fikk se gutten og grep fat i den ene hånden hans. Gutten ble redd og slo etter mannen flere ganger slik at denne ble såret ytterligere av kniven og ble derfor nødt til å slippe gutten.

Under avhøringen erkjente gutten at han hadde filmen »Gategutter« i tankene, da han forsøkte å »henke« bilen, og han innrømmet også at han stakk med kniven inn gjennom presenningen. Han hadde ikke vært oppmerksom på at det satt noen bak den. Han opplyste at det var hans bråkjekkhets og lyst til å etterlikne guttene i filmen som var den direkte årsak til at han skadet mannen på lasteplanet.

Iallfall de guttene som er avhørt av politiet i tilfellene 4 og 5 har ikke hatt noen befatning med politiet tidligere. Om de øvrige foreligger ingen opplysninger i det hele tatt om dette.

Det er bare i tilfellene 1 og 2 at noen vinningshensikt kan sies å foreligge. I de øvrige 3 tilfellene har guttene neppe ventet noen vinning.

Boken og filmen »Gategutter« er bygget over slike faktiske hendinger som også firmaet har beskrevet i tilfelle 1. Iallfall i Oslo har således teknikken med å entre lastebiler og skjære hull i koprasekker vært kjent blant gutter længe før filmen ble laget. Siden gutter i lang tid har drevet denne trafikken, kan det tenkes at en slik handling svarer til et ønske hos dem om å gjøre noe med fart og spenning i.

De refererte tilfellene er såvidt få at man intet sikkert kan bygge på dem alene om filmens mere eller mindre kriminaliserende virkning. Hvert enkelt tilfelle er heller ikke så inngående undersøkt fra et etterforsknings synspunkt at de foreliggende opplysninger danner et sikkert grunnlag for bestemte slutninger.

Det synes berettiget å hevde at det er sammenheng mellom filmen

»Gategutter« og de handlingene som er referert, spesielt fordi guttenes aksjoner har inntruffet umiddelbart etter at filmen ble fremvist i vedkommende byer, og fordi handlingene svarer til filmens scener. Man kan derfor si at med den suggestive evne som film har overfor barn, har »Gategutter« utløst handlinger som er skadegjørende. Noen fastere asosial innstilling behøver det dog ikke foreligge hos guttene, idet deres evne til å reflektere, i større eller mindre grad, kan være satt ut av funksjon p.g.a den suggestive tilstand de har befunnet seg i etter å ha sett filmen. Antagelig kan man også si at nettop fordi hovedaktørene i filmen er gutter på deres egen alder, og fordi handlingen i den foregår i hjemlig miljø, er den blitt mere virkelighetsnær for dem, og derved er dens suggestive evne blitt forøket.

Det er selvfølgelig beklagelig at en film kan bevirke eller medvirke til slike handlinger som er beskrevet ovenfor. Men selv om det skulle ha forekommet noget flere »gategutt«-episoder enn de som er referert, blir den skade filmen i tilfelle har gjort forsvinnende når man tar i betraktning at den er sett av tusener av gutter som ikke har reagert asosialt. Når man samtidig tar i betraktning at filmen kan ha gitt verdifulle impulser, og at de asosiale handlinger nærmest har karakter av guttetreker, synes det heller ikke riktig å forby den for gutter i 13 års alderen.

Men episodene er av en viss interesse fordi man her har flere tilfelle av asosial opptreden som ser ut til å være inspirert av en og samme film.

Ragnar Kolstad.